

podrobno predočio Truhelkina istraživanja u pogledu stećaka, bosančice, bosanskih srednjovjekovnih utvrđenih gradova i ranokršćanskih crkava.

Širinu Truhelkine djelatnosti potvrđuje rad Ivana Mirnika »Ćiro Truhelka kao numizmatičar« (72–79). Taj rad pokazuje opsežnost Truhelkinih poteza na području povijesnoga kovanog novca, a posebno se izdvajaju djela o nalazima iz Vrankamena kraj Krupe i o slavonskim banovcima. Mirnik je na kraju rada pridodao detaljnu bibliografiju radova o Truhelki i samoga Truhelke.

Benedikta Zelić-Bučan sudjeluje u zborniku s tekstem »Truhelkin rad na pismu i spomenicima bosančice« (79–91), koji se bavi Truhelkinim proučavanjem spomenika i pisma bosančice. Za autoricu neosporna je činjenica da je Truhelka prvi pokrenuo problem paleografske analize bosančice.

Historiografska obilježja Truhelke i njegovu znanstvenu karijeru iscrpno obrađuje Mira Kolar-Dimitrijević u radu »Ćiro Truhelka – hrvatski povjesničar« (91–105). Za autoricu je Truhelka jedan od primjera Hrvata stranog porijekla (u ovom slučaju češkog) koji se uspješno integrirao u hrvatsko društvo. Posebno je naglašen Truhelkin osjećaj prema pansrpskoj propagandi koja se izrazito osjećala diljem BiH. Ono što se događalo nakon Prvoga svjetskog rata spada već u klasične priče o gorkim sudbinama hrvatskih intelektualaca koji, ako žele zadržati голу egzistenciju, bivaju znanstveno ušutkani. Valja podsjetiti da se M. Kolar-Dimitrijević za svoj rad koristila ostavštinom Ć. Truhelke koja se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu.

Muhamed Ždralović određuje Truhelkino djelovanje s obzirom na turkološke teme. Njegov rad »Turska arhivska grada – izvor za proučavanje povijesti Bosne i Hercegovine u radovima Ćire Truhelke« (105–117) prati tragove glede brojnih listina osmanlijskih vlasti kojima se Truhelka bavio.

Na kraju se nalazi tekst Aleksandra Stipčevića »Ćiro Truhelka kao albanolog« (117–123). Stipčević smješta Truhelkina albanološka istraživanja u sklop širega balkanskog proučavanja.

Zbornik je uspješno predočio različite dijelove iz znanstvenog života Truhelke. Svi su se autori potrudili prezentirati osnovna obilježja ne odustajući ni od diskutiranja. Pokazalo se da je interes za Truhelkom opravdan. Premda su s gledišta rezultata suvremene znanosti neki Truhelkini pogledi prevladani, ostaje činjenica da je on svojim neumornim radom na podizanju znanosti, napose u BiH, postao povijesna osoba par excellence.

Stjepan Matković

PRILOZI – CONTRIBUTIONS, Institut za istoriju u Sarajevu, XXV, 27(1991), Sarajevo, 1994., 249 str.

Tri godine nakon što su pripremljeni rukopisi objavljen je, u ljeto 1994., časopis »Prilozi« za 1991. godinu, u izdanju Instituta za istoriju u Sarajevu. To zakašnjenje je uzrokovala agresija Srbije i Crne Gore na Republiku Bosnu i Hercegovinu, rezultat čega su bile brojne teškoće, na prvome mjestu nedostatak novca i papira. S obzirom na strahote rata koje su pogodile Sarajevo bilo je gotovo neumjesno razmišljati o znanstvenoizdavačkoj djelatnosti. Pa ipak, »Prilozi« su ugledali svijeta. Za tiskanje ovog broja »Priloga«

zainteresirale su se i znanstvenoistraživačke ustanove u Austriji koje imaju dugogodišnju suradnju s Bosnom i Hercegovinom u području znanosti i znanstvenih istraživanja. Naročito se zainteresirao Österreichische Ost-und Südosteuropa-Institut u Beču, koji je na molbu redakcijā iz datog okvira djelatnosti preuzeo na sebe brigu oko tiskanja ovog broja »Priloga«. Ministarstvo za znanost i istraživanje Republike Austrije je subvencioniralo štampanje pripremljenog rukopisa.

Ovaj broj »Priloga« posvećen je dr. Nusretu Šehiću, znanstvenom savjetniku Instituta za historiju u Sarajevu, u povodu 65. godišnjice života. Dr. N. Šehić je proveo u Institutu za historiju gotovo 30 godina. Bavio se historijom Bosne i Hercegovine u periodu od 1878. do 1941. godine. Njegova marljivost i stručnost su temelj njegovih znanstvenih rezultata. Sa tri knjige i pozamašnim brojem članaka i priloga iz okvira njegova znanstvenog interesa dao je značajan doprinos rasvjetljavanju nekih pojava i procesa u novijoj historiji Bosne i Hercegovine. Zbog narušenog zdravlja i životnih uvjeta kakvi trenutno vladaju u Sarajevu dr. N. Šehić je potkraj 1993. otišao u SAD, gdje se podvrgnuo liječenju.

Sadržaj 27. broja »Priloga« je raznolik. U uvodnom dijelu Dževad Juzbašić je izložio »naučni portret N. Šehića« (7–10). Slijedi 10 članaka i priloga koji sadržavaju znanstvene informacije i analize o više pitanja iz okvira ekonomske, društvene, kulturne i političke historije Bosne i Hercegovine u vremenu od srednjeg vijeka do 1953. godine. Gotovo trećinu dotičnog prostora zauzimaju tekstovi posvećeni kulturnoj historiji Bosne i Hercegovine. Tomislav Išek (O osnutku i početku rada Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva »Napredak«, 49–60), Božo Madžar (»Prosvjeta« u prvom svjetskom ratu, 61–77) i Ibrahim Kemura (Pokušaj ujedinjenja muslimanskih kulturno-prosvjetnih društava »Gajreta« i »Narodne uzdanice« između dva rata, 105–109) daju zanimljive priloge o nastanku i životu nacionalnih kulturno-prosvjetnih društava u Bosni i Hercegovini. Posebnu pažnju privlači članak Branka Letića: Hrvatska književna tradicija u Bosni i Hercegovini od 15. do 19. veka (19–32). Po autoru, o hrvatskoj kulturnoj i književnoj tradiciji u Bosni i Hercegovini se do sada dosta pisalo. On je na osnovi tog stekao predstavu »o kontinuitetu kulturnog djelovanja katoličke crkve, posebno franjevačkog reda, a u okvirima tog djelovanja i o kontinuitetu književnog stvaralaštva u različitim oblicima, sadržajima, jezicima i pismima«. Ipak, autor ističe da su zavisno od sadržaja i zavisno od upotrebe jezika i pisma bila dva perioda književnog rada u Bosni i Hercegovini: prvi period (15.–16. st.) i drugi period (17.–19. st.). Ozbiljniji razlozi za takvu periodizaciju, čini se, postoje jedino u odnosu na sadržaj književnog stvaralaštva, što je rezultat jačanja religioznog pogleda na svijet u doba protureformacije.

Članak B. Letića je koristan doprinos izučavanju hrvatske književne tradicije u Bosni i Hercegovini naročito zbog toga jer on inicira daljnja, kritička ispitivanja raspoloživih podataka i provjeru ocjena.

Članci Fikreta Karčića – Mustafe Jahića (Jedna važna fetva o pitanju iseljavanja bosanskih Muslimana za vrijeme austro-ugarske uprave, 41–48), Ibri Karabegovića (Radničko socijalno osiguranje u Bosni i Hercegovini 1919–1941, 79–103), Safeta Bandžovića (Ekonomsko-demografska obilježja Cazinske krajine između dva svjetska rata, 111–120), Husnije Kamberovića (Intenzitet prelaska radne snage iz agrara u industriju u Bosni i Hercegovini od 1945–1953. godine, 145–159) i Budimira Miličića (Pogled na društvene prilike sela u Bosni i Hercegovini 1945–1953. godine, 161–176) posvećeni su društvenim i ekonomskim segmentima bosansko-hercegovačke historije u vremenu od zavedenja austrougarske uprave, 1878., do prvih pokušaja da se izvrše reforme ekonomskih i društvenih odnosa u SFRJ, 1953. godine. Njihove autore zanima industrijalizacija, socijalno osiguranje, demografske promjene i iseljavanje iz Bosne i Hercegovine. Ova pitanja sve više postaju predmet znanstvenog interesa i dobro je što im redakcija »Priloga« posvećuje odgovarajući prostor.

Prilog Borisa Nilevića o općem pogledu na karakter bosanskog srednjeg vijeka je interesantan, ali manjkav. B. Nilević, ustvari, piše o karakteru vladara i velmoža u srednjjo-

vjekovnoj Srbiji i Bosni («bolest vrha bosanskog društva») napose u vrijeme postupnog potpadanja tih država pod vlast Osmanske Turske. To slično lamentaciju nad sudbinom Srbije i Bosne u 14.–15. stoljeću. Osim toga, B. Nilević ne daje svoj sud o karakteru bosanskog srednjeg vijeka već prezentira sud srbijanske historiografije koji je dan mnogo ranije. Nije slučajno što se taj sud projicira kroz prizmu srbijanske historije tog vremena, a prilike u Bosni mjere srbijanskim mjerilima.

Velik dio bosansko-hercegovačke prošlosti nije do sada istražen i proučen. Potrebna su daljnja istraživanja, kao i kritičko preispitivanje već istraženih i ocijenjenih pojava i događaja. Bosansko-hercegovačke historičare očekuju veliki poslovi. I pored toga, oni, s pravom, posvećuju pozornost historiji širega geografskog prostora čiji su historijski tokovi direktno ili indirektno utjecali na zbivanja i događaje u Bosni i Hercegovini. Ovaj broj »Priloga« donosi dva takva priloga: Sonja Mišković, Nepoznati dokument o Anti Starčeviću (33–40), i Muhidin Pelešić, Jerusalimski »Elaborat za obnovu Jugoslavije« iz 1942. godine (135–143).

Miloš Hamović je u godinama uoči ovog rata napisao doktorsku disertaciju o izbjeglištvu u Bosni i Hercegovini 1941.–1945. Vjerojatno ga je rad na disertaciji ponukao da za »Priloge« napiše prilog pod naslovom: O problemima istoriografskih istraživanja i interpretacije zločina i utvrđivanja broja žrtava (121–134). Bez obzira na njegova skromna metodološka znanja korisno je to što je M. Hamović izložio svoja istraživačka iskustva i svoja razmišljanja o problemu zločina izvršenih u toku rata 1941.–1945. Ona će, vjerovatno, biti od pomoći u daljnjem istraživanju masovnih zločina izvršenih u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj tijekom rata 1941.–1945., kao i zločina koji se čine u ratu koji traje.

I u ovom broju »Priloga« objavljeno je više prikaza i osvrta na djela čiji je predmet historija balkanskih zemalja, na prvome mjestu Bosne i Hercegovine (205–249). To može biti znak da historičari u Bosni i Hercegovini prate rezultate historijske znanosti. Također, to je jedan od načina na koji je Institut za istoriju u Sarajevu uspostavljao suradnju sa sličnim inistitucijama u više europskih zemalja.

Dio »Priloga« je posvećen znanstvenom skupu o temi: »Kultura, filozofija istorije i moderni individualitet, održanom u Sarajevu 5. lipnja 1991. Objavljena su dva autorizirana priopćenja: Mišo Kulić, Kultura, filozofija istorije i moderni individualitet (177–182), i Branislav Đurđević, Osnovno pitanje filozofije istorije (183–188). Zbog »srodnosti« s tematskim blokom toga znanstvenog skupa objavljena su i dva ranije priopćena priloga, i to: B. Đurđević, Et respice finem (189–201), i Ilija Hadžibegović, Bosna i Hercegovina na raskršćima novije istorije (201–203).

Rasim Hurem